

ADALÉKOK

AZ ÚJABBKORI

TÁRSADALMI ESZMÉKHEZ.

Közli:

D. J.

Atyámfiak férfiak, ha vagyon valami intő beszédek a *községhez*, szóljatok.

Ap. cseleked. 13. 15.

PEST,
KIADJA ÉS NYOMATTA KOSÉDA GYULA
1869.

I.

Részvét.

Az emberiélek sajátságai közt talán egyik sem oly méltó az istenség eszméjéhez, — mint a részvét érzete.

Amint szenvedéseinknek ez legenyhítőbb balzsama, — úgy legtisztább örömeinknek is csak ez ad értéket.

Ezen érzemény nélkül emberi társadalom soha sem alakult volna, s megszűnnék lenni ez, ha kebeléből a részvét kihalt.

A részvét forrása, az ember nemesebb természete, a szívóíét, a kedély, a lélek emelkedettsége; a művészetek által nemesült erkölcs, s a gondolat-szabadság által érvényre jutott emberiségi eszmék.

Czélja: a szép és nemes valóra törekvés által egyetemes békében egyetemes jólét.

A részvétérzet az emberi kebelben az istenség személyesítője, mint a legmagasztosabb értelmű s z e r e t é . .

Ezen érzemény menynyé varázsolja a kebelt, s ama cselekvények sokszor nagy tettek indokává válik, — melyeknek akár a kis család szerény tűzhelyénél, akár az államok kormányában saját érdemük van, — mert azok a z e m b e r i n e m e t c z é l j á h o z k ö z e l e b b v i s z i k .

Mi szebb jelentése is lehetne a társadalomnak, — ha nem az, hogy az elérhető béke és jólét áldásához, az emberiséi ezen örökségéhez közösen tö-

rekedve, — egyéni esetleges előnyünkkel, esetleg gyengébb embertársainkat karöltve támogassuk. Evvel a természetnek, a közös anyának tartózkodunk.

A kedély, a léleknek ezen érző ideg-e, a még oly viszontagságos életet is becsessé teszi, — azért, hogy éljünk, nemesre törekedjünk, az az: használjunk.

Elveszett birodalma helyett a nemes Karthágót alapító kedélyes Elissa királynő a kalandos jámbor Aeneas előtt lelkét tárta ki, midőn élte czélját ezen eszmében mondotta ki: „Mert ismerem a szenvedést, — jól esik gyakorolnom a jótékonyságot.“ Az ily lélek boldog, mert boldogíthatat.

Virgil a pogány író, midőn ama szavakat adta a nőkirály ajkaim, nem kevesebb fenségben érezte az istenség közellétét, mint minővel ez Mózesnek az égő csipkebokorból a vessző és kígyó által jel vényezett hatalmat adta.

Mózes Jehovahban csak a választott népnek, és ennek is csak uralkodóját, egy öldöklő, boszuálló. részrehajló hatalmat ismert fel, ki a többi népet, a választott népnek ellenségeit megfogja semmisíteni. — Virgil keblében azon istenség-a legmagasabb kegy igéje hangzott vissza, ki legjobb atya, ki szeretettel, irgalommal öleli keblére édes gyermekeit, — az összes emberiségé.

Hogy valaki részvétünkre jogosítva legyen, elég azon feltétel, hogy ő gyöngébb, hogy ő szenved. — A részvét nem vallat, nem ítél meg, de mindig kész letörlni a kényeket, a szenvedőnek vigaszt, a sülyedőnek mentő-kart nyújt, — és soha sem volt nemesebb, mint midőn a legyőzött ellent ölelte keblére.

Róma, ezen világkirálynő, mikor volt virágzóbb. mint midőn az ihletett Cicero, Cásarhoz ama sza-

vakat mondhatta: „Ki indulatán uralkodik, ki győzelmét mérsékli, ki elle né ve l jót tesz, — nem hasonlítom a legnagyobb férfiakhoz, — az olyan az i s t e n s é g h e z l e g h a s o n - lóbb.

Cicero kebeléből ezen igék, ugyanazon világosság érintésére emelkedtek, mely világosság a vérengző Sault Pál apostollá, az összes emberiség legdrágább barátjává varázsolta.

Az emberiségi üdvös eszméket egyetlen fogalom sem fejezi ki teljesebben, mint a r é s z v é t : ebből ágazik ki az e m b e r i s é g ó h a j t o t t ü d v é n e k h á r o m a l a p - f e l t é t e l e : s z a b a d s á g , e g y e n l ő s é g , t e s t v é - r i s é g .

II.

Szabadság. Egyenlőség.
Testvériség.

Sz a b a d s á g u n k ott kezdődik, hol bír-
és becsvágyunkon, önzésünkön és hiúságunkon, —
magunkon uralkodni tudunk. „Animum rege, qui ni-
si parat imperat“ mondja a legkedvesebb bölcs,
Flaccus.

C s a k k i a k ö z é r d e k nek s z o l-
gál, l e h e t s z a b a d és f ü g g e t l e n .

Mondhatja e magát valaki szabadnak, ha aka-
ratán az önös érdek, és önbecsének hiú elfogultsá-
ga, vagy elhatározási gyávaság uralkodik. Ha cse-
lekvéseit csupán saját érdeke és akár az előítéle-
tes tömeg helyeslése, — akár a zsarnok szemhunyo-
ritása szabályozzák? Az ilyen nem hasznos tagja,
hanem holt teteme, kóros fekélye a társadalomnak;
élete állati tengés volt csak, melyet nem a meg-
n y u g v á s vezetett a k e g y élet karjaiba,
— hanem az enyészet rémképe fejezett be, — hol a
pogány író által személyesített marczona halál súg-
ta a velőknek: „Eleget bujálkodtál, eleget dobzód-
tál, ettél-ittál, — ideje elveszned.“ Ah, mást kér a
lélek mint dagadó párnákor, renyhe kények.

Az e g y e n l ő s é g n e k minis jelenté-
se volna, ha nem azon nemes törekvés, hogy ügye-
hezünk embertársainkat a közműveltségnek meg-
nyerni; szellemi tévedéséből felébreszteni, — anya-
gi nyomorából tanácsosai és eszközökkel jólétre ké-
pesíteni. — m a g u n k h o z emelni.

Mert valósítva lenne-e az egyenlőség, hol az emberiség egy számosabb részét vak tömegként szellemi sötétségre kárhoznánk csak azért, hogy az ő veszélyökre, boldogságuk romjain emelkedjünk.

Mily egyenlőség lenne, ha az anyagi kényelmek a szűkség eszén ezer-szer magasabb mértékét halalmoznáknak birtokunkba csak azért, hogy a társadalom nagyobb felét vétkes törekvéseink eszközévé aljasítva, — a legkikerülhetlenebb szellemi és anyagi rabszolgaság, ínség és nyomor örvényébe vessük. Ez állapot képét adja a költő:

Miért él a pór? A gúlához követ
Hord az erősnek, s állítván utódot
Jármába, — meghal. Milliók, egy miatt!

Ily tények mellett a testvériség eszméje a legmostohább értelemben sem fogna valósulni. Azértelmi és vagyoni feltételek mérhetlen különbsége oly kiáltó ellentétet, oly szédítően mély hézagot eredményezne a társadalom e két osztálya közt, mely a testvéri közelítés lehetőségét feltétlenül kizárná; e viszony nem a testvér szerető viszonya lenne, hanem a szeretetlen elnyomásé, — s a gyűlölségnek előbb-utóbb megtermő magvát hordaná magában. Az egyetemes társadalom a szellemi és anyagi jólét üdvét nem érhetné el, — mert a társadalom ezen közvetlen céljához csak akkor közeledik, ha a jólét áldását minél több egyedei élvezik, — ellenben céljától feltétlenül távozó irányban halad, ha a nagyobb száma, még a reménynek is minden vigasz nélkül folyton sülyed.

Boldogság helyett örök nyomor és szenvedés-, meny helyett pokol, Dante szörnyű feliratával: „Mondjatok le minden reményről, — itt nincs irgalom!” küzdés remény nélkül, halál feltámadás nélkül.

Ezen állapot, egy nagyobb tömegnek az emberi méltóságot ignoráló, szellemi és anyagi rab-szolgaságra kárhoztatása lenne; velők a bűn, meggyaláztass és nyomor országát fognánk terjeszteni.

Nem hiszszük, hogy valaha volt, vagy ezután létezhetnék társadalom — elnyomás, szenvedés, nyomor nélkül. De hiszszük és kívánjuk, hogy ezek okai lehetőleg kevesbítessenek:

Mi verseny ez, hol egyik kardosán
 All a mezetlen ellenek szemében;
 Mi függetlenség, hol száz éhezik, -
 Ha az egyes jármába nem hajol.
 Kutyaínk harcza ez egy koncz felett.
 Én társaságot kívánok helyette,
 Mely véd, - buzdít, —
 Közös erővel összeműködik,
 Minőt a tudomány eszmél magának.

(*Madách.*)

Igen, hiszszük, és valljuk, hogy a társadalmi embernek a jóléthezi elvitázhatlan joga mellett elengedhetlen kötelessége is van: hogy a k ö z n e k h a s z n á l j o n .

Hisszük, hogy a t á r s a d a l o n i b a n a l e g b e c s e s e b b j ó , a k ö z b e c s ü l é , — f e l t é t l e n ü l ' é s k i z á r ó l a g c s a k a z o n é r d e m m é r t é k é h e z k ö t h e t ő , m e l y e t a t á r s a d a l o m j a v á n a k a k e z ü n k ü g y é b e n l e v ő e s z k ö z ö k k e l i m u n k á l á s a á l t a l v i v t u n k .

De ez kötelesség inkább mint érdem, sőt a kötelességek közt a legelengedhetlenebb, a legegyszerűlenebb kötelesség, — a társadalom létfeltétele, a helyesen felfogott morál összege, s a tétéles törvények szükségképeni oka és vezéreszméje.

A letisztultabb közérkölc s és jog-érzület elvei talán sehol sem találkoztak méltóbban és soha sem nyertek szabatosabb kifejezést,

mint egy törvényhozónak eme kijelentésében: „Kikkel születésben és halálban azonegy természeti törvény alatt állok, bizonyára inkább használni töreksem népemnek, semmint fölötte haszontalanul hatalmaskodjam. (II. Ulászló. Decr. III. prolog.)“

Az emberiségi egyetemes jólét felől ábrázoló írók, az a r a n y i d ő k e t a jövő mes éjek int adják elő, — s előbb utóbb, — a civilizatio által elkövetkezendőnek jósolják. Másik rész, a legrégebben, még a legpogányabb istenségek korában lefolytnak vallja egyetemes béke és jólét arany idejét Saturnus arkádiai korát.

Emezek, az embert, csak vad, tehát társadalom nélküli állapotában, — amazok pedig a társadalmi civilizatio által hiszik boldogulhatni.

Egyik nézet sem felel meg a valónak. Mert ha volt idő, midőn az emberfaj a mostaninál általánosabb boldogságot élvezhetett, azt mindenestre már mint társadalom érte el: de melynek kevesebb vágyait elégséges közegek bőven betöltők, — s az életnél és erkölcsök egyszerűsége mellett, az érdekek összeütközésének esete alig fordult elő, — a nélkülözés és nyomoré a legritkább, az ártatlan örömké azonban általános volt.

És ha lesz idő, midőn az emberfaj közbékének, általános jólétnek fog örülhetni, — ahoz nem szükség a társadalomnak felbomlania, s az embereknek ismét barlangokba vonulni vissza, — (mert nem a társadalom, még nem is a civilizatio az átok, hanem a növekvő e l l e n t é t e k , az az: a társadalmi egyedek közt az ész, vagyon és befolyás szerfeletti egyenlőtlensége; — melynél fogva, a s z a b a d s á g c s a k e g y e n l ő k közt á l l h a t v á n f e n : az elnyomás, zsarnokság szenvedések, nyomor, békétlenség, gyűlölet és háborúk szükségképen mindig ijjesztőbb mérvben sokasodnak; hanem igen is, valószínű és elérhető a

társadalom egyetemes békéje, ha az emberiség eszméje és rendeltetése, mint ugyanazon énkű testvéri társulaté, — mint erkölcsi, hajlandósága és szükségei által összefűzött egyetlen családé fogatnék fel. Ha az emberijogok nem csupán ezéigil használatnának a hatalom kezében, de azok őszintén és komolyan méltányoltván biztosítatnának. Ennek tere a miségében, céljában és eszközeiben helyesen felfogott állaladalom.

III,
Álladalom.

Az embernek sokat kell áldoznia családjáért, többet nemzetiségeért, legtöbbet hazájáért, — mindent az emberi séjért.

Ha az emberiség javára tekintettel teszesz, soha sem vétesz hazád, nemzetiséged, családod, magad ellen; — de midőn ezek bármelyikének érdekében cselekszel: vigyázz, az emberiség legmagasabb érdekét meg ne sértsd.

Csak az egész emberiségre üdvösen kiható eszmék és cselekvények élnek túl a sirporát, válnak halhatatlannokká; azon kincsek nem egyes faj, nem egynél), hanem az emberiség örökségévé lesznek. Ebben van a halhatatlanság egyik titka.

Az egyes ember arasznyi léte az emberiségben érvényesül.

Családok, népek, nemzetek, országok élettartama, — több kevesebb, de mindenestre kimért idő korláti közt mozog, — az ember, halhatlanná csak az emberiségben lesz.

Ezért az álladalom az emberi élet alakja, ezért

mondjuk, hogy a statusban az embernek egyetemi-sége él.

Az állam, alkotmány és törvények által biztosított társadalom, melyben a polgáriult nép, erkölcsi hajlama és kölcsönös egyezkedés alapján érdek-közösségben él.

Czélja, hogy benne az ember egyedisége biztosítottassék, ha az egyediség biztosítva van, — az emberiség biztosítása is el lwssz érve, midőn maga a status, a társadalomban olvad bele, — a z egyetem es emberiség nagy társadalma b a .

Ki kell vergődnünk a múltból.

Ha a szellem felszabadul mesterséges békőiből, — ha a szabadságszeretet öntudatosává válik: az emberiség nagy tömege, mely eddig az örültség és nagyravágyás templomához arcza véresverejtekével hordta az anyagot, a tudatlanság és előítéletek súlyos álmából fel fog ébredni.

A szívébe írott isteni törvényből megtanulja, mikép nem csupán az erőszak és szemfényvesztés aljas eszközévé, és nem csupán a szolgálilag jámbor türelemnek túlvilági jutalmak reményébeni gyakorlására: — de már e földön szerete -- re és boldogságra van terem t - ve, h i v a t v a .

A tudomány és ipar karöltve kicszközlik az értelmi felszabadulást.

A szellem ezen emancipatioja kedvezőbb lesz a szabadságra is.

A nép a remény .

Ez még nem ismeri erejét, kicsinyli eszközeit, téves úton keresi boldogságát; meghajlik azok előtt, kiknek hatalmát ő feltélezi.

Világosítsuk fel a népet, tanítsuk megismerni önmagát.

Szerezzünk a népnek jólétet, — biztosítsuk filléreit, — kíméljük véréit.

Neveljük a népet; oszlassuk el a tudatlanság éjjét; mutassuk ki az előítéleteket; szabadítsuk meg a lelket.

Emeljük törvénynyé az erkölcsöt-, törvényesítsük az egyéni jogot: mondjuk ki, hogy a gyilkosság bűn, — mondjuk ki, hogy az emberélet sérthetetlen

A hatalom nem azért van, hogy erőszakoskodjék, hanem hogy a népet nevelje; az erőnek nem elnyomásra kell alkalmaztatnia, de a szabadság terjesztésére.

— — Az egyén szabad,
Érvényre hozni mind, mi benne van,
Csak egy parancs kötvén le: Szeretet.

„Testvérülés!“ hangzik a végtelen szózat, szétterjedve az élők világára, s a láthatlan e lehelle alatt kihajt a földből a s z e r e t e t üde élő növénye, — ébredjete e tavaszra !

A gyűlölet, az erőszak, a háború meghalt, — meghalt azon napon, melyen Jézus mondá : „Szereséteek egymást!“

A kárhozat e kísérteteit a bitorlás és tudatlanság rász nemtői szokták felidézni; — e démonok, kikhez a személyesített pokolisten így szól a költőnél :

„Ah drága gyermekek,
Mily örömem telik most bennetek,
Hogy oly mosolygva munkáltok nekem,
Áldásom a bűn és nyomor legyen!“

A megváltó legyőzte a poklokat, a bitorlás bálványait ledönteni, a tudatlanság sötétjét eloszlatni hatalmunkban áll: „Szeressük egymást! a

IV,

Szeressük egymást.

Ember sem ellenségünk, hanem csak az előítéletek; ezeket lefogjuk győzni.

E győzelmek nem lesznek kegyetlenek; diadalainkat áldani fogják a meghódítottak.

Nincsen nekünk tusakodásunk a vér és test ellen, — hanem az élet sötétségének vezérei ellen. (Efez. 6, 12.)

A hatalmasok érdekének eddig az előítéletek adtak czímet, mely alatt nemcsak mások előtt, hanem önmaguk előtt is álcáskodtak; mosolygó arcz alá rejtett bűnnel, — s a megszokás hazug erényével.

Meghazudtolták a természetet, — meghamisították a tudást, — ismeretlenné tették a történetet, — elnyomták az eszme szabadságát; győztek küzdelem nélkül, uralkodtak érdem nélkül.

Követeljük, hogy örökké hazugok ne maradjanak. Követeljük, hogy jogaikat tehetségeiket tartozzanak igazolni. Követeljük, hogy midőn önön jogaikat élvezik, ne bitorolják a másét, — s ne foszszák meg örökségétől a jövendőt azon ürügy alatt, hogy védik a jelent.

A jövő nem a gyűlöleté, hanem az egyetértésé; nem az ágyúdörejé, hanem a békecs haladásé, — a tudományé, az iparé, a jólété,

Szegüljön bár az ember teljes erejéből ellene,
— az idő elérkezett.

A múlt elmés volt a gyilokgyártásban, folyton dolgozott.

Mindennap új, csodálatos eszközt talált fel az embergyilkolásra.

E pokolgépek az elérhető tökélyig jutottak.

De tudjátok meg, hogy a tökély — a végnek kezdete.

A g y i l k o s s á g o t t ö b b é n e m
s z a b a d s z a b a d a l m a z n i !

Mi is a háború? *)

A t ö m e g e k g y i l k o l á s a : a t ö m e g n e k ö r ü l t ö n g y i l k o s á g a . .

Akarjátok e ez öngyilkosságot?

Nézzétek az utálatos mechanizmust, mely az erőt elvonja tulajdonképeni rendeltetésétől, ez a tudatlanság, — az eredmény a nyomor. Ezeket meggyógyítani annyi, mint szaporítani a nap sugarait, létesíteni az isten országát.

A tudatlanság oka az alárendeltségnek. Az erő nem ismeri önmagját, az erőnek szelídnék kell maradnia, de kiképeztetnie, különben rettenetes bűntényeket visz véghez, melyeknek éppen meggátlására volna hivatva.

Adjunk szellemet és munkát a népnek, hogy ezen erő élő ős öntudatos legyen.

A nép az erő, — az erő teremt vagy rombol, választani kell a békés ipar vagy háború közt, a teremtés vagy pusztítás közt, a jólét vagy nyomor közt. Neveljük a népet. Értékesítsük ezen erőt.

Minden cselekvő legyen, szenvedő semmi; ebben van a civilizatio titka.

*) Szerző örömezt vallja be, hogy Hugó Viktortól egész helyeket vett át; de emlékezett más írókra is, kikről alig adhatna számat. D. J.

Szenvedő erő! Mily képtelenség, — és mégis úgy van.

Innét történhetnek a gyilkosságok.

A számlálhatlan hullák nyilvánosan vádolnak, — titeket, engemet, mindnyájunkat; — nem csupán a kik a bűnt elkövették, hanem azokat is, kik azt végrehajtani engedték.

Kik halványan, véresen fokósznek a csatamezőn, a királyok lelkiismereti vádjának, és a nép Önátkának tárgyai — e halottak is egy ok a testvérülésre.

A szenvedések ideje végleg betölt.

A millió áldozat szent sóhaja, a kihulló tengernyi martyr-vér, nem válhattak csupa szellő játékvá és sárfolttá; — erő, eszme, gondolat lettek abból.

E gondolatnak, habár kifejezve nem volt, habár alakot nem nyert, -joga van élni.

A léggör delejes áramlata ölelte fel azt, s az emberiség közkincsévé vált, — mit az első — azon irányban fogékony elme beszív.

A gondolat közlés által eszmévé magasul, — öntudatban tisztábbá lesz, — nyer erőben, szétterjed az élők világára, és az időben cselekvényt, történelmet alkot, — s az emberiséget ezéjához közelebb viszi.

De közvetlenebb hatása van a kifejezett gondolatnak, az élő beszédnek. — Tegyetek csodát, hirdesétek a szegényeknek az evangéliumot. (Máté 11, 5.)

v.

Az újszövetségi írások.

Kívánjátok mindennél inkább, hogy írást tudjatok magyarázni; az írásmagyarázás pedig jelek, nem a hitetleneknek, hanem a hívőknek, — és a szólást is, meg ne tiltsátok. (1 Kor. 14, 1-39.)

Közülünk senki sem él ő magának, és senki sem bal ő magának (Rom. 14, 7.) Tartozunk pedig mi, kik erősek vagyunk, hogy az erőtelenségnek erőtlenségüket hordozzuk, és ne kedveskedjünk magunknál; azért mindenikünk az ő felebarátjának kedveskedjék, annak javára, azaz épületire. Egyenlő akarattal legyetek — a Jézus Krisztus szerint, és ecetemben áldjátok őtet minden nemzetségek. (Rom. 15, 1-11.)

De meglássátok, nehogy valami kép a ti szabadságtok botránkozásokra ne legyen az erőtelenségnek (1 Kor. 8, 9.) Azért atyámfiai, mikor egybegyűltek az életre, — egymást megvár átok. (1 Kor. 11,33.)

Ha valaki nem akar munkálkodni, ne is egyék, — azok, kik e félék — az ő tulajdon kenyерüket egyék. Ti pedig atyámfiai meg ne restüljeteK a jó-téteményben. (2 Thess. 3, 10-14).

Semmit nem hoztunk a világra, ki sem vihetünk. Hogyha pedig eledelünk és ruházatunk nagyon, azokkal megelégedjünk, minden gonoszságnak kezdete, a pénzek szerelme. (1 Timót 5, 7-10).

Ne legyetek foglalatosok hiábavaló beszédekben, és végnélkülvaló nemzetségeknek számlálásában, — melyek kérdéseket támasztanak inkább mint épülést; — a parancsolatoknak vége — a tiszta szívből, jó lelkiismeretből és az igaz hitből való szeretet ; — a törvény jó, — ha azzal valaki jól él (1 Timót 1, 4—8.)

Mindezideig mind éhezünk, szomjúhozunk, meztelenek vagyunk, arczulveretünk, bujdosunk, fáradozunk, munkálkodunk; — ha szidalommal illetetünk jót kívánunk, ha háborúságot szenvedünk békeességei tőrjünk. Timotheus, ki hív az úrban, eszettekbe juttatja mineműek legyenek az én utaim a l é l e k n e k erejében, (1. kor. 4, 11-20.)

Világosan szólunk, nem mint Mózes, ki az ő arczját befedezi vala, hogy az izrael fiai ne láthatnák annak végét, mely eltöröltetik.

Mind e mai napig, az ó testamentom írásának olvasásában ama fedél felfedetlen maradt,— mely a Krisztus által vétetik el, —az ur pedig ama Lélek, — a hol pedig az úrnak ama lelke vagy on, ott vagy on a szabadság. (2 kor. 3, 14-17.)

E világnak betűi alatt valánk, szolgálat alá rekesztetvén; de minekutána eljött a teljes idő, kibocsájtotta isten az ő fiának lelkét a ti szíveitekbe, ki ezt kiáltja: „Abba!“ azaz atya; azért nem vagy szolgál, hanem fiú, tehát istennek örököse. Ti pedig, mikor még az istent nem tudnátok, szolgáltok vala azoknak, kik nem természet szerint való istenek; de most, hogy istentől megtanítattatok, mim ódon fordultok hátra az erőtelen és szegény betűkre, melyeknek újonan akartok szolgálni. (Gálát. 4,3-9.)

A szabadságban azért álljatok meg, és ne kötelezzétek meg ismét magatokat a szolgálatnak ígájával. T i s z a b a d s á g r a h í v a t t a t o k t e s t v é r e i m , csakhogy a szabadságot ne adjátok a

testnek bűnre való alkalmatosságul, hanem szeretéiből egymásnak szolgáljatok. A léleknek gyümölcsei: szeretet, öröm, békcssségtűrés, kegyelmesség, jóság, hit, szerénység, mérséklet. (Efez. 5, 13-22.)

A lélek irgalmasságot akar tőletek. és nem áldozatot. (Máté 9, 13.)

Legyen köztetek egyenlőség-, a ki sokat szedett vala a marinában nem volt több; és a ki keveset szedett, nem volt kevesebb. (2 Kor. 8. 14. 15.)

A hitet meg ne elegyítsétek személyválogatással. Ha valaki a ti gyülekezetetekbe bemegyén, kinek ujjában aranygyűrű vagyón, és fényes ruhája, — bemenend pedig a szegény is rongyos ruhában, — ha ezt mondjátok nekik: te ülj ide szépen, — te állj amott, vagy ülj az én lábaim alatt való zsámolyra, nem tettetek magatokban választást? Úgy szóljatok és cselekedjétek, mint kik megítéltétek a szabadságnak. Ne ölj! Olendesz pedig embert a törvénynek megrontójává lettél. (Jakab 2, 1-12.)

Gyönyörűségben éltetek e földön és bujái-kodtatok, — kárhoztattátok, megöltétek az igazat, noha nem vétett ti ellenetek; a bíró az ajtó előtt áll! (Jak. 5, 2—9.)

Kik e világon erőtléneknek állítottak, azokat választotta Isten, hogy az erőseket megszegyenítse; kike világon semminek állítottak, azokat választotta Isten, és azokat a melyek nincsenek, — hogy azokat, a melyek vágnak, eltörölje. (1 Kor. 1. 27-28.) avagy nem tudjátok-e, hogy a szentek megítélik e világot? (1 Kor. 6, 2.)

Senki nem mondhatja a Jézust úrnak, hanem csak a szent lélek által; mert miképen a test egy, és annak sok tagjai vannak, az egy testnek minden

tagja pedig — noha sokak, mindazon által azok egy test, — azonképen vagyon a Krisztus is. Jóllehet a tagok sokak, mindazáltal egy a test. Ne lelven hasonlás a testben, hanem a tagok egyenlőképen egymásért szorgalmatosak legyenek. És ha egy tag szenved, minden tagok egyetemben bánkódnak, ha egy tag tisztességgel illettk, — egyetemben örülnek minden tagok. Ti pedig a Krisztus teste vagytok, és tagjai rész szerint (1 kor. 12, 3—27.)

'Avagy nem tudjátok-e, hogy ti az istennek temploma vagytok, és az istennek lelke lakozik ti bennetek? (1 kor. 3,16.)

Miképen társaink vagytok a szenvedésben, azon képen avigasztalásban is társaink lesztek. Tud átok, hogy mi felette igen, erőnk felett megterheltünk vala, annyira, hogy életünk felett is kétségbe esnénk. Elvégeztük vala hogy bíznánk istenben, ki a halottakat feltámasztja. (2 kor. 1,6-9.)

Öltöztessétek fel a szeretetet, mely a tökéletességnek kötele; — békesség uralkodjék a ti szivetekben, melyre hivatva vagytok — egy testben. (Kol. 3,14-15.)

Igyekezsetek megtartani a Léleknek egységét a békesség kötele által. Egy az Isten, és mindeneknek atyjok, ki vagyon ti bennetek mindenitekben (Efez 4, 3-6.)

*

*

«

Ennyi intés, ennyi tanítások, elterjedve a világon; ily világosság — és az emberiség még is tévelyeghetett!

Miért?

Mert az emberélet céljuk, a gyakorlati, való irány idealizáltatott.

A tanok, melyeknek célja volt az előítéleteket eloszlatni, — az ellenséges válaszfalakat eltün-

tetni, az őszemberiséget testvérekké, az igazság és szeretet istenének, a legjobb atyának egyenjogú fiáivá tenni: a dogmatikai képtelenségek hozzáférhetlen magaslatára helyeztetek, s egyes tételekből újabb, százszorosán veszélyes jogcímek gyártat¹ tak a szellem és közélet elnyomására, — az erőszakra.

A világosság és tudás, — az észnek és tapasztalatnak a mennyiségtan csalhatlanságával igazolt jogosultsága semmibe vétetett, megtagadtatott, üldöztetett.

Behozatott a vakhit és feltétlen engedelmeség tekintélyszerű követelése.

Felállítatott a bitor tekintély csalhatlansági tana.

A tudomány, mely szakítani mert a múlt nagy tévedéseivel, hamis esküre kényszerítettett, hogy tagadná meg a kimondott szót, hogy tagadná meg a való igazságot.

A törvény nem a jognak menhelye, hanem elnyomás volt. A bitorlás alkotta azt, vagy szüntette meg, a mint épen érdeke kívánta.

Maga a bölcsélet természete, mely a véges embert, a végtelen valóig kalauzolja, — sárba rántatott, megfertőztetett, s az elnyomó bitor erőnek szegődött bérenczévé, a mely nem pirult többé eltagadni meggyőződését.

Maga Cicero, korának egyik legfelvilágosultabb embere, mintegy jósolni látszik, midőn így nyilatkozott: „Ha agondtalanul szólsz, ha világosan nyilatkozol, — ha nem figyelsz a körülted levőkre, — nem mondhatlak bölcsnek.“

A tudás feltételei kiváltságos osztályok titkai lettek, sokszoros zár alatt őrizve. A szellem szabad mozgalma lehetlenné volt téve.

Az emberiség el lett szakasztva a történettől, e ekép megfosztva a jövőtől.

Az üdvös eszmék már csírájukban megölettek, — gondolat- és szó szabadság non létezett. A történet író által e két sorban rajzolt társadalmi állapot maradandó lett: „Talán a szóval magát az emlékezetet is el vesztettük volna, ha tehetségünkben állna anynyira a feledés, mint a hallgatás.“

Kiknek lelkét sebezte az emberiség e sötét jövője; kik égtek a vágytól használni az emberiségnek, — szeretetök teljében eszmekincseket rejtettek a mindennapiság szalmája közé. Gondolatokat, mik az ezerszemű kényúrság előtt közhely, vagv talány maradtak, de melyeknek alapgondolatát, vezéreszméjét, összefüggését a szeretet lelke nemcsak érti, hanem átérzi.

„Kív á n j á t o k m i n d e n n é l i n k á b b , h o g y í r á s t t u d j a t o k m a g y a r á z n ; a z i r á s m a g y a r á z á s p e d i g j e l e k , n e m h i t e t l e n e k e k , . h a n e m a h í v ő k n e k (1 kor. 14, 1.)“

Mi boldogíthat? kérdése eddig mindenkornak.

Két ezer éve, hogy e kérdést az elmés Ilorác két szóban megfejtette: „res sola quae possit facéré et servarc beatum: N i l a d m r a r i . . “

Ne csodálkozzatok.

Ne legyetek elfogultak; ne legyetek előítéletesek.

Szabadítsátok fel az észet, az istenség ezen helytartóját a butaság lánczaiból.

„Sapere aude!“ Eszmélj! Így bátorít a gondolkodó Flaccus.

Igen, de ti tudjátok, hogy az élet kényelmei majdnem kivétel nélkül azok javára kínálkoznak, kiknek számára Plató egy betűt sem írt; azután meg a tanulmány és gondolkozás fejtörésbe, a mások bajával foglalkozás pedig legalább is megszólásba kerül. A pálya, mindenesetre, — közszólam szerint szegényes. Pedig korunkban mindent inkább

el lehet takarni, és mindent inkább megbocsátanak, csak — nem a szegénységet.

A butaság az elnyomásnak diadalíveket emel; vérét tengerként és üdvét feltétlenül áldozza e molochnak: míg a megváltó eszméket az „ábránd“ gúnynevével illeti, megveti vagy keresztrefeszíti.

Imádattal borulj le ember amaz istenenemelő előtt, ki az eszmeistenhez így szólhatott: „Atyám! — én érettek szentelém meg magamat, hogy mindnyájan egygyek legyenek, miképen te Atyám én bennem, és én te benned. A dicsőséget, melyet adtál nekem, nékik adtam, hogy legyenek tökéletesek mind egyetemben, és hogy megtudja a világ, hogy én tőled bocsáttattam, — és hogy te őket szereted, miképen engém szereted...“ (János 17, 19—23.)

Ti, kik az isten akaratát kerestétek, kik méltatlanságot szenvedtetek az emberi jogokért, kik legyilkoltatván, vértanúságot tettetek az igazságért, — elválasztottai a szeretetnek, kik a szeretetben az istenséget, ezen legmagasabb szeretetet színről színre láttátok: hiában szenvedtetek e, — hiában haltatok e meg? Oh mondjátok, — a millió áldozat szent sóhaja, a kihulló mátyr-vér, — gondolat és erő helyett csak szellő játéka és sárfolt lettek e? -----

Oh mondjátok, az emberiség megérti e valaha az eszmét; a szabadság, egyenlőség, testvériség eszméjét. Helyt ad e a szívben a gyűlölség a szeretetnek; eljön e egykor e földre az isten országa? -----

IV.

Mindent az észől várunk, és
az igazságtól.

Szabadítsuk fel a gondolatot.

Szabadítsuk fel a szellemet.

Csak az e s z m e, mi az emberből halhatatlan marad.

Csak az eszméről ismer magára az emberben az istenség.

Az eszmében, a szóban nagy hatalom van.

Tudjátok e, hogy a mindenhatónak egyetlen szóra volt szüksége, hogy csodás világát megalkot-hassa.

Tudjátok e, hogy van egy rég feledett szó, melynek kiejtésére tér és idő, ég és föld — az ember akaratának engedelmeskedett.

Ha e szót az emberfaj újra bírná, — megszűn-nék a nyomor, könnyet csak az öröm harmatjául is-mernénk, s már c földön társalkodhatnánk a boldog szellemekkel.

Ne tagadjátok meg a szellemeket.

A mindenséget áthatják azok; s az üdvnek egy pillanatában Plató tudást vett a sferák harmó-niájáról, mely a boldog öröklét legmagasabb termé-szeiü alakja.

Endor varázsnője egy hatalomszó kiejtésével lelkét pillanatra felöldá az anyag bilincseiből, „is-teneket látok!“ Így kiállt fel, és Saul elébe állítá Sámuel főpap szellemét.

A szellemek országa nem agyrém; a szellemek ismerik egymást, találkoznak ölelkeznek. A szellemek országa a világszellemben pontosul. A világszellem valóban létezik.

Pál, ki lesújtva hallotta a világszellem hatalomszavát, tanúskodik, hogy ő benne élünk.

Pált, ábrándozónk, rajongónak mondjátok; de a rajongók száma millió lesz, — mert milliók érznek, milliók szenvednek.

A világszellem, ezen istenség, — az e m - b e r i s é g k ö z é r z ü l e t é b e n végre öntudatra jutand, számot fog adni magáról és számot kér tőletek. Mit fogtok neki felelni?

A szenvedő emberiség ügyének eszmeképe a feltámadt Jézus, a „Béke!“ jelszavával, hiában szól hozzátok oly szeretve, oly sokat jelentve: „Hozd ide a te kezedet és bocsásd az én oldalamba, és ne légy hitetlen, hanem hívő.“

Nem helyettetek felelt-e meg az ihletett költő:

„A félelem, az önzés, az élvezetvagy kiöl belőlem minden szent hitet.“ —

Szabadítsátok fel a szellemet!

A buta harcban, mit az anyag a szellem ellen viv, sárba tapostatott a k e g y e l e m . .

A tudós telescopja rémülve jelzi a sokasodó napfoltokat, miből a nép ösérzéke gonosz időket jósol.

S z a p o r í t s á t o k a n a p s u g a r a t ! !
Kiált fel az eszmék embere, Hugó Victor. De gondolat a előttetek örült talány marad.

A t á r s a d a l o m b e t e g !
Suttogja kebletek.

Csitt ! Fel ne ébreszszétek . . .

A ki érintené, a ki nevét hangosan ejtené ki, — magatok köveznétek meg; megölnétek a szájalom megvető mosolyával, ezen mérgezett gyilokkal.

Mért nem szabadítjátok fel a gondolatot?

Lenne az ember szabad, — érvényre hozni mind, mi benne van, csak egy parancs kötvén le — a szeretet.

De a ki nektek mondaná, hogy az egyes embernek a többi összes ember irányában k ö t c - l e s s é g e i vannak; a ki nektek mondaná, hogy a mai nap dobzódó élvein kívül, s az arasznyi élet szűk körén túl, szentebb törekvések, magasabb eszmények is vannak; ma épen úgy golgotára hurczolnátok, mint kétezer év előtt.

A megrendítő igazság merev tagadása, — az eszmények kigúnyolása, — a bíborpalást, — a töviskorona, — a kákabuzogány, — az istenségnek arculcsapása, szembeköpése, pellengére állítása — napjainkban is folytatva van.

Az ember megtagadta az eszményt, megtagadta az istenséget.

Törpe tehetségeivel a tömeggé aljasított többi ember ellenévé esküdött, kik iránt szennyves érdekéhez képest határtalan kényúr, vagy hunyász rabszolga.

Percznyi hazug gyönyöréhez hányak szenvedésén át jut: miért kutatná; — kényelmes helyzetét bűn- és nyomorra építse bár, — ő úr a kevesekkel

Őtet gyűlölve bár, de irigyelve nézi az éhező tömeg rongyos serege. S irigyeltetni, — mily magas élvezet!

A tudományok szentélye, az isten temploma tornyaival is hiában kapaszkodik; — nem éri el ama kőházak magaslatát.

Mondjátok, nem bárgyú-e Pascal, ki még is azt vitatá, hogy „a z e m b e r t e r m é s z e t e m a g a s a b „, m i n t h e l y z e t e . ” -----

Magok, a népgazdászati bölcseleők is mindeddig kifelejtették, vagy megtagadták értéknek, produktív tényezőnek ismerni el a szellemet.

Miért?

Mert nem ismerték fel az ember természetét a természetben, sem célját a létező világban.

A jobbak is, alig azon előzményig birtak hatolni, hogy az ember célja a társadalom lenne.

Pedig a társadalom még nem cél, hanem csak feltétel.

A cél: „Minél több embernek, elérhető békében, elérhető jóléte.“

S ez csak a jó társadalom által létesülhet.

Kibékítése minden jognak és minden érdeknek, a tudomány és igazság által.

„Mindent az ész től várunk, és az igazságtól!“

Ez jelszava a belépő kornak.

Az éj elmúlt, a világosság közégig.

Már él a nemzedék, mely a maholnap bekövetkező ezeréves epochába, a régi sejtelmek valóságának életképes ifjú zötéjét ülteti át. -----

Emeljük érvényre az embert, az egyént, az egyéni jogot.

Régebben a despotismus alkotta a statust, ma a statushatalom az egyedekben találja forrását. Az ember minden, — a systema semmi.

A csinált közvélemény porbahull a közérzület előtt.

A szabadosság meghátrál a szabadság elől.

Az előítéletek kísértet képeit a tudás világa eloszlatta.

A gyűlölség meghalt, — a társadalom az emberek testvéri egylete lett.

Az álladalom céljául a személyi béke s jólét tűzetett ki.

A gondolat szabad; az emberélet sérthetlen.

Az államban nincs nagyobb fenség mint a nép akarata, — és n i n c s m a g a s z t o s a b b e s z m e , mint az emberisé g .